

УДК 338.1:330.3:332.1

С. О. Тульчинська,
 д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний
 університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1409-3848>

А. О. Гавронський,
 аспірант кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет
 України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-0116-1199>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.19.89

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ ЯК БАЗИС ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

S. Tulchynska,
 Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics and Entrepreneurship,
 National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"

A. Havronskyi,
 Postgraduate student of the Department of Economics and Entrepreneurship,
 National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF TERRITORIES AS A BASIS FOR THE POST-WAR RECOVERY OF THE UKRAINIAN ECONOMY

**Стаття присвячена актуальній проблематики інноваційного розвитку територій як базису по-
 воєнного відновлення економіки України. Обґрунтовано, що відновлення територій України
 необхідно здійснювати за новими принципами та стандартами європейських норм, які включа-
 ють екологічність, ресурсозбереження та енергоефективність технологій. Стимулювання інно-
 ваций на місцевому рівні сприяє залученню інвестицій та створенню робочих місць, підвищен-
 ню конкурентоспроможності регіонів за рахунок smart-спеціалізації, використання новітніх
 технологій, цифрових платформ та штучного інтелекту. Проаналізовано світовий досвід віднов-
 лення економіки інших країн після воєнних конфліктів на прикладі відновлення Німеччини та
 Ізраїлю. Встановлено, що важливим є залучення територіальних громад, які можуть більш об-
 ґрунтовано сформувати інноваційний потенціал та попит на продукцію на місцях. Визначено,
 що для успішного формування напрямів інноваційного розвитку територій необхідно врахову-
 вати досвід країн, які були відновлені після конфліктів. Доведено, що інноваційний розвиток
 повинен відбуватися за новими принципами: Індустрії 4.0-5.0, розширення екосистем за ра-
 хунок створення та поширення інноваційних кластерів, розвитку людського капіталу, принципів
 сталого розвитку, smart-спеціалізації, розвитку розумної інфраструктури, цифровізації та ви-
 сотехнологічних розробок. Обґрунтовано, що розробка дієвої інноваційної стратегії терито-
 ріального розвитку є одним із інструментів, за допомогою якого органи місцевого самовряду-
 вання зможуть в межах своїх повноважень активізувати інноваційну діяльність на місцевому
 рівні. В таких стратегіях повинна відображатися специфіка попиту на інноваційну продукцію в
 межах певної території. Виокремлення інноваційної складової в стратегіях розвитку територи-
 альних громад дає змогу врахувати особливості територіального ресурсного потенціалу із вра-
 хуванням світових тенденцій. Використання передових технологій, підтримка стартапів, роз-
 виток критичної інфраструктури та залучення міжнародної допомоги сприятимуть відновлен-
 ню України та її інтеграції в глобальну економіку.**

The article is devoted to the current issues of innovative development of territories as the basis for the post-war economic recovery of Ukraine. It is substantiated that the recovery of the territories of Ukraine must be carried out according to new principles and standards of European norms, which include environmental friendliness, resource conservation and energy efficiency of technologies. Stimulating innovation at the local level contributes to attracting investments and creating jobs, increasing the competitiveness of regions through smart specialization, the use of the latest technologies, digital platforms and artificial intelligence. The world experience of restoring the economy of other countries after military conflicts is analyzed using the example of the recovery of Germany and Israel. It is established that it is important to involve territorial communities, which can more reasonably form the innovative potential and demand for products on the ground. It is determined that for the successful formation of directions for innovative development of territories, it is necessary to take into account the experience of countries that have been restored after conflicts. It is proven that innovative development should take place according to the new principles of Industry 4.0-5.0, the expansion of ecosystems through the creation and spread of innovative clusters, the development of human capital, the principles of sustainable development, smart specialization, the development of smart infrastructure, digitalization and high-tech developments. It is substantiated that the development of an effective innovative strategy for territorial development is one of the tools with which local governments will be able to activate innovative activity in the territories within their powers. Such strategies should reflect the specifics of the demand for innovative products within a certain territory. The isolation of the innovative component in the development strategies of territorial communities makes it possible to take into account the peculiarities of the territorial resource potential, taking into account global trends. The use of advanced technologies, support for startups, the development of critical infrastructure and the attraction of international assistance will contribute to the restoration of Ukraine and its integration into the global economy.

Ключові слова: інноваційний розвиток територій, регіон, стратегії інноваційного розвитку, повоєнне відновлення, напрями інноваційного розвитку територій.

Key words: innovative development of territories, region, innovative development strategies, post-war recovery, directions of innovative development of territories.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність теми стимулювання інноваційного розвитку територій в сучасних умовах дуже висока. Інноваційний розвиток є ключовим фактором для забезпечення конкурентоспроможності та стійкого зростання економік будь-яких рівнів. В умовах глобалізації та постійно змінюваних економічних умов території повинні шукати нові шляхи для підвищення своєї привабливості, створення нових робочих місць і забезпечення високого рівня життя населення.

В умовах військової агресії росії проти України інноваційний розвиток територій набуває ще більшого значення, оскільки забезпечує адаптацію економіки до нових викликів, підвищує стійкість громад і сприяє повоєнному відновленню регіонів та країни в цілому. Багато країн, включаючи Україну, реалізують політику децентралізації, що надає місцевим громадам більше повноважень і відповідальності за економічний розвиток. Інноваційні рішення у сфері місцевого самоврядування, управління ресурсами та соціального забезпечення допоможуть підвищити ефективність використання бюджетних коштів і зменшити залежність від центральної влади. Стимулювання інновацій на місцевому рівні сприяє залученню інвестицій та створенню

робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності регіонів за рахунок смарт-спеціалізації, використанню новітніх технологій, цифрових платформ та штучного інтелекту. Викладене та інші факти зумовлюють актуальність подальшого наукового пошуку у напрямі дослідження інноваційного розвитку територій в сучасних умовах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання, що пов'язані із інноваційним розвитком регіонів, широко висвітлюються в наукових публікаціях вітчизняних науковців, серед яких праці: В. Алексєєнко [1], О. Амоші, Л. Антонюк, П. Бубенка, М. Бутка, З. Варналія, І. Вахович, Н. Гавкалової [2], В. Гейця, А. Глушенкова, В. Головатюк, Ю. Григоренко, Б. Данилишина, М. Дергалюк [8], Н. Іванової, С. Ілляшенка, М. Кизима, В. Кравців, Л. Мельник, М. Мельникової, В. Омеляненко [3], І. Підоричева, Я. Пилипенко [4], О. Попело, В. Сацик, М. Скрипниченко [6], М. Стегней [7], Н. Тарнавської, О. Телетова, Л. Федулової, Л. Яремко, І. Яценко [10] та інших.

Проте, необхідно зазначити, що питання, які пов'язані із інноваційним розвитком територій в умовах воє-

них дій та повоєнного відновлення, потребують подальших опрацювань.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті виступає обґрунтування засад стратегічного напрямку інноваційного розвитку територій як базису повоєнного відновлення економіки України. Для досягнення поставленої мети авторами було вирішено такі завдання: обґрунтовано актуальність дослідження; проаналізовано досвід Німеччини та Ізраїлю щодо відновлення економіки після воєнних конфліктів; обґрунтовано напрями інноваційного розвитку територій; визначено актуальність стратегічного інноваційного розвитку територій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Із урахуванням того, що на території України відбуваються воєнні дії внаслідок агресії з боку російської федерації, то у даному аспекті необхідним є дослідження світового досвіду відновлення держав після конфліктів. Незважаючи на те, що умови стану та відновлення інших країн різняться із ситуацією в Україні (враховуючи інноваційний розвиток в світі), певні напрями доцільно адаптувати до сучасних реалій. Якщо розглядати приклад Європи в період після Другої світової війни, то ефективним для того часу був план Маршалла, який передбачав надання допомоги постраждалим країнам. За рахунок інноваційного розвитку вдалося налагодити високотехнологічне виробництво, що стало фундаментом подальшого економічного зростання країн [4].

Відновлення Німеччини було засновано на реалізації стратегічних змін, які були націлені на розвиток ринкової економіки, формування конкурентного середовища, ліквідацію державних монополій, що сприяло значному притоку інвестицій в країну. Зміни в оподаткуванні застосовували спрощену систему, яка дозволила збільшити рівень експорту продукції. В напрямках акумуляції капіталу було застосовано стимулювання залучення заощаджень населення до розвитку фінансового ринку. Важливим напрямом в стратегії відновлення було спрямування фінансових ресурсів не лише на відновлення втрачених об'єктів а й на подальший розвиток [3, с. 48].

Розвиток у 1946 році нової утвореної країни — Ізраїлю реалізовувався за рахунок значної підтримки в боку США та репарацій від Німеччини. Основні напрями фінансування були: оборонна галузь, промисловий та аграрний сектор, розбудова критичної інфраструктури. Значна частка фінансових коштів була спрямована на розвиток інновацій, цифрових технологій, що за рахунок ефективної управлінської та податкової політики дозволили країні в певних галузях стати лідером серед інших країн.

Для України необхідним є розвиток комерціалізації інноваційних розробок та інститутів трансферу технологій. Враховуючи технологічний прогрес, аналогів відновлення для України на сьогодні не існує, що, з одного боку, має свої переваги, зокрема, розробка моделі відновлення країни, яка не має аналогів в світі, з іншого, недоліки, які включають багато ризиків та не-

визначеності, що ускладнює реальність прогнозів тих чи інших операцій.

Відновлення територій України необхідно здійснювати за новими принципами та стандартами європейських норм, які включають екологічність, ресурсозбереження та енергоефективність технологій. Напрями інноваційного розвитку територій повинні бути спрямовані на покращення економічного, соціального та екологічного стану територій за рахунок (рис. 1):

- розвитку Smart-територій, які включають смарт-місто та смарт-село, особливістю яких є використання інтелектуальних цифрових систем управління міськими ресурсами (транспорт, енергетика, послуги) з доступністю їх на віддалених територіях;

- цифровізації економіки, яка включає використання цифрових платформ для бізнесу, що дозволить малим та середнім підприємствам розширювати ринки та сегменти своєї діяльності. Також спрямування інноваційного розвитку територій у напрямі цифровізації забезпечує застосування цифрових рішень, зокрема в кібербезпеці, фінансових технологіях, дистанційній освіті, управлінні державними процесами тощо;

- запровадження системи електронного урядування, яка значно спрощує отримання державних послуг для населення та знижує рівень бюрократії в державі;

- сталого розвитку, який націлений на збереження природних ресурсів, екологізацію виробництва за рахунок використання відновлювальних джерел енергії (вітрова, сонячна, гідро-енергетика);

- розширення екосистем за рахунок створення та поширення інноваційних кластерів (які засновані на співпраці бізнесу, влади, університетів та наукових установ), підтримки стартап-проектів. Підтримка стартапів та малого бізнесу: надання фінансової підтримки, консультацій та податкових пільг для молодих підприємств, які впроваджують інноваційні технології та рішення; використання інноваційних рішень, зокрема "зелених" технологій, сприяє підвищенню екологічної безпеки регіонів, що є особливо важливим у контексті змін клімату;

- розвитку людського капіталу на основі підтримки програм навчання, які відповідають сучасним вимогам бізнесу з урахуванням наукової складової в галузі високих технологій. Інноваційний розвиток може сприяти створенню нових робочих місць в регіонах, зокрема у сфері ІТ, зеленої енергетики, військових технологій тощо. Для забезпечення народження людського капіталу необхідно акцентувати увагу на розвитку дослідницьких центрів та підтримці освітніх програм, спрямованих на підготовку кадрів з високими компетенціями у сфері інновацій;

- розвитку розумної інфраструктури, яка включає інтелектуальні транспортні системи та інноваційне будівництво. Бойові дії на території України завдали значних руйнувань інфраструктурі, промисловим об'єктам та житловому фонду. Інноваційні підходи у сфері будівництва, логістики, енергетики та урбаністики дозволять швидше відновити пошкоджені території та підвищити їхню стійкість до можливих загроз у майбутньому.

Реалізація окреслених напрямів підвищить інноваційний потенціал територій за рахунок збільшення її

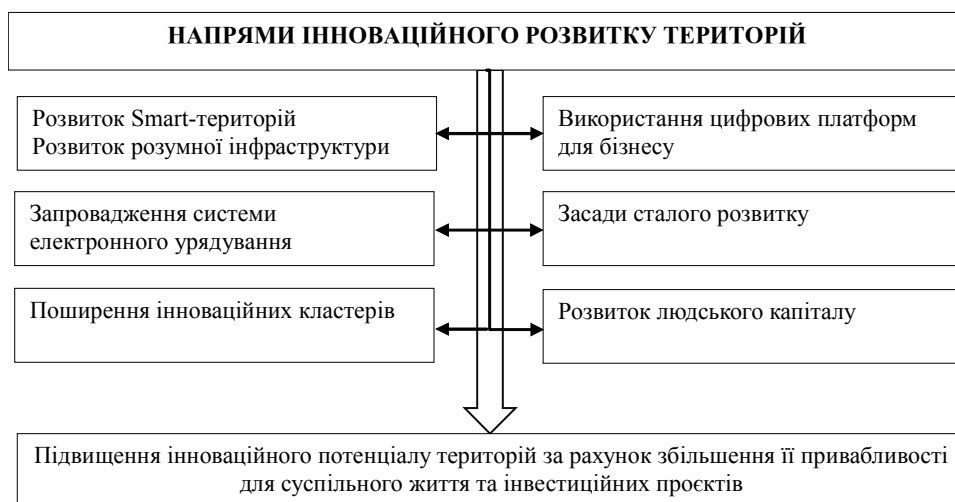

Рис. 1. Напрями інноваційного розвитку територій

Джерело: побудовано авторами.

привабливості для суспільного життя та інвестиційних проєктів.

Означені напрями та заходи повинні знайти своє відображення в Стратегії інноваційного розвитку територій, що дасть змогу вирішити територіальні проблеми та підвищити рівень конкурентоспроможності регіонів [5]. Розробка дієвої інноваційної стратегії територіального розвитку є одним із інструментів, за допомогою якого органи місцевого самоврядування зможуть активізувати інноваційну діяльність на територіях в межах своїх повноважень. В таких стратегіях повинна відображатися специфіка попиту на інноваційну продукцію в межах певної території [9]. В даному аспекті важливим є залучення територіальних громад, які на місцях можуть більш обґрунтовано сформулювати інноваційний потенціал та попит на продукцію.

Погоджуємось із думкою дослідників, що "ключовим аспектом у забезпеченні національної безпеки під час війни та в період повоєнної відбудови є розробка національної стратегії інновацій, яка виступає як основний орієнтир для створення стратегій та планів на регіональному та місцевому рівнях" [7, с. 147].

Виокремлення інноваційної складової в стратегіях розвитку територіальних громад дає змогу зорієнтуватися на особливості територіального ресурсного потенціалу із врахуванням світових тенденцій.

Якщо акцентувати увагу на повоєнний період відновлення, то слід наголосити на необхідності розвитку на пряму безпеки країни та її територій із дотриманням принципу інноваційності. Оскільки саме забезпечення безпеки держави та її території є основним критерієм інвестиційної привабливості держави для інвесторів. Для цього необхідно зосередитися на пошуку нових шляхів розробки стабілізаційних заходів, які сприятимуть економічному розвитку територій, особливо тих, які постраждали внаслідок війни. Найбільше в цьому аспекті постраждала промислова галузь, оскільки саме на тимчасово окупованих територіях та прикордонних регіонах активних бойових дій розташовані найбільші промислові об'єкти держави [10].

На тлі дефіциту ресурсної бази та значних руйнувань як промислових так і соціальних об'єктів політи-

ка інноваційного відновлення повинна базуватися на принципах відповідального споживання, які передбачають реалізацію проєктів щодо переробки та використання вторинної сировини в промисловості та енергетиці. Доцільно розглядати відновлення держави та її територій у повоєнний період. Воно має бути націлене на структурну трансформацію, яка призведе до використання принципів Індустрії 4.0—5.0 та принципів сталого розвитку. Необхідно реалізовувати кардинальні зміни в структурі економіки, особливо на початку відновлювального періоду зруйнованих територій. Важлива роль при цьому відведена малому та середньому бізнесу, які спроможні в короткий термін сприяти підтримці економіки та соціальної сфери, що дозволить повернути населення, яке вимушене було виїхати з таких територій.

На сьогодні необхідно робити акцент на аграрному секторі та секторі креативних індустрій. Останні за умови ефективної капіталізації своєї діяльності в змозі забезпечити стабільний прибуток та надходження до бюджетів усіх рівнів. Відновлення промислових об'єктів на постраждалих територіях можливе лише після їх деокупації та оцінки рівня їх руйнації, що дасть змогу визначити перспективи їх відновлення з точки зору економічної доцільності в довгостроковій перспективі. Проте, на всі такі заходи є необхідним залучення інвестиційних ресурсів, яке неможливе без відповідного сприятливого інвестиційного клімату.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В умовах війни інноваційний розвиток територій є не лише економічною необхідністю, а й питанням національної безпеки. Зростає потреба у впровадженні сучасних оборонних технологій, зокрема в дронах, системах зв'язку, штучному інтелекті та автономних системах управління. Військові розробки мають потенціал подальшого використання в цивільному секторі та повоєнному відновленні економіки країни. Використання передових технологій, підтримка стартапів, розвиток критичної інфраструктури та залучення міжнародної

допомоги сприятимуть відновленню України та її інтеграції в глобальну економіку.

Проведене дослідження досвіду відновлення економік країн світу після воєнних конфліктів довело необхідність інноваційного розвитку. Децентралізація, різний ступень руйнувань регіонів, а також різні потенційні можливості територій зумовлюють необхідність розроблення стратегічних напрямів інноваційного розвитку територій, які повинні бути спрямовані на: розвиток Smart-територій, цифровізацію, дотримання принципів сталого розвитку, розширення екосистеми, розвиток людського капіталу та розумової інфраструктури.

Подальших досліджень вимагають питання, які стосуються розроблення організаційно-економічних заходів щодо інноваційного розвитку територій в сучасних умовах із урахуванням воєнних дій на території України та її повоєнного відновлення.

Література:

1. Алексєєнко В. Ю. Інноваційний розвиток у повоєнній відбудові на мезо-рівні. Науковий вісник Ужгородського Університету. 2024. № 1 (163). С. 59—65.
2. Гавкалова Н. Л. Концептуальні основи управління інноваційним розвитком на різних рівнях управління. Проблеми та перспективи забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку територій: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (27—28 жовтня 2023 р., м. Харків). 2023. С. 84—93.
3. Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. В. А. Омеляненка. Суми, Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 2022. 280 с.
4. Пилипенко Я. Відбудувати все: як країни відновлювалися після війни. Transparency International. 2022. URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/vidbuduvaty-vse-yak-krayiny-vidnovlyuvalysya-pislya-vijny/> (дата звернення 07.09.2025).
5. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 526-р. від 10 липня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення 10. 09.2025).
6. Скрипниченко М. І. Макроекономічні оцінки і прогнози повоєнного відновлення економіки України. Економічна теорія. 2022. № 2. С. 29—43.
7. Стегней М., Михальчинець Н. Стратегічний інноваційний розвиток територій в умовах реальних загроз. Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики: матеріал VI міжнар. науково-пр. конф. (м. Мукачеве. 4-5 квітня 2024 р.). 2024. С. 147—148.
8. Тульчинська С. О. Дергалюк М. О. Розвиток регіональних економічних систем в умовах цифрової трансформації: монографія. Київ, Ви-во "7БЦ", 2025. 153 с.
9. Тульчинська С. О. Стратегія інноваційного розвитку регіонів України. Ефективна економіка. 2011. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1246> (дата звернення 05. 09.2025).
10. Яцкевич І. В. Інноваційна політика України у післявоєнний період. Економіка та суспільство. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392/1342> (дата звернення 07. 09.2025).

References:

1. Aliksieienko, V.Yu. (2024), "Innovative development in war reconstruction at the meso-level", *Naukovy visnyk Uzhhorodskoho Universytetu*, vol. 1, no. 163, pp. 59—65.
2. Havkalova, N.L. (2023), "Conceptual foundations of innovative development management at different levels of management", *Problemy ta perspektyvy zabezpechennia stiikoho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorii. Mizhnarodna naukovo-praktychna internet-konferentsia [Conceptual foundations of innovative development management at different levels of management. International scientific and practical Internet conference]*, Kharkiv, Ukraine, pp. 84—93.
3. Omelianenka, V. A. (2022), *Innovatsiini osnovy vidnovlennia ta rozvytku krain pislia zbroinykh konfliktiv: innovatsiinyi vymir [Innovative foundations of the country's recovery and development after armed conflicts]*, Instytut stratehii innovatsiinoho rozvytku i transferu znan, Sumy, Ukraine.
4. Pylypenko, Ya. (2022), "Rebuild everything: how countries recovered after the war", *Transparency International*, available at: <https://ti-ukraine.org/blogs/vidbuduvaty-vse-yak-krayiny-vidnovlyuvalysya-pislya-vijny/> (Accessed 07 Sept 2025).
5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "On approval of the Strategy for the Development of the Sphere of Innovation Activity for the Period Until 2030", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (Accessed 10 Sept 2025).
6. Skrypnychenko, M.I. (2022), "Macroeconomic Assessments and Forecasts of the Recovery of the Economy of Ukraine", *Ekonomichna teoriia*, vol. 2, pp. 29—43.
7. Stehnei, M. and Mykhalchynets, N. (2024), "Strategic innovative development of the territory in conditions of real threats", *Upravlinnia sotsialno-ekonomichnymy transformatsiamy hospodarskykh protsesiv: realii i vykyky: material VI mizhnar. naukovo-pr. konf. [Management of socio-economic transformations of economic processes: realities and challenges: material of the VI international scientific and practical conference]*, Mukachevo, Ukraine, pp. 147-148.
8. Tulchynska, S.O. and Derhaliuk, M.O. (2025), *Rozvytok rehionalnykh ekonomichnykh system v umovakh tsyfrovoy transformatsii [Development of regional economic systems in the context of digital transformation]*, Vy-vo "7BTs", Kyiv, Ukraine.
9. Tulchynska, S.O. (2011), "Strategy of innovative development of regions of Ukraine", *Efektivna ekonomika*, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1246> (Accessed 05 Sept 2025).
10. Iatskevych, I.V. (2022), "Innovation policy of Ukraine in the post-war period", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 39, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392/1342> (Accessed 07 Sept 2025).

Стаття надійшла до редакції 30.09.2025 р.